

Josep Ruaiix

“

Sempre he tingut predisposició per la llengua i la literatura i m'agradava especialment la llengua bonica, literària

PERE BOSCH I CUENCA

● Josep Ruaiix i Vinyet (Moià, 1940) és sacerdot i gramàtic, però també es va convertir en emprenedor des del moment en què va decidir editar les fitxes que havia començat a elaborar al Seminari de Vic i que havia ideat per tal d'ensenyar català. Els manuals *El català en fitxes* (1968), *Català fàcil* (1983) i *El català* (1984), dels quals se n'han fet successives edicions, han tingut un gran èxit i han ajudat diverses generacions a aprendre la llengua catalana. Posteriorment ha publicat altres llibres, com ara *Punts conflictius de català*, *Deu estudis sobre normativa lingüística* (1989), *La conjugació dels verbs* (1990), *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* (1994-95), *Diccionari auxiliar* (1996), *Català progressiu* (1997), en dos volums, i *Català complet* (1997-98), en tres volums; aquests dos últims títols, amb reedicions posteriors. Més recentment, ha publicat el *Nou diccionari auxiliar* (2011) i un *Diccionari de barbarismes* (2011) i *Estudis de llengua*, tots tres a l'editorial Claret.

D'on va sorgir la seva passió per la llengua?

Jo sempre he tingut una predisposició per la llengua i la literatura, i m'agradava especialment la llengua bonica, literària. Jo soc de Moià i tota la vida he estat en aquesta població. Recordo que de petit anava a l'església i m'encantava quan algun dels capellans feia un sermó de bon gust. El moment decisiu va ser quan vaig anar al Seminari de Vic a estudiar. Aleshores tenia 14 anys i em va passar una cosa semblant a la que li va passar a Pompeu Fabra quan en tenia 15 i que és una anècdota molt co-

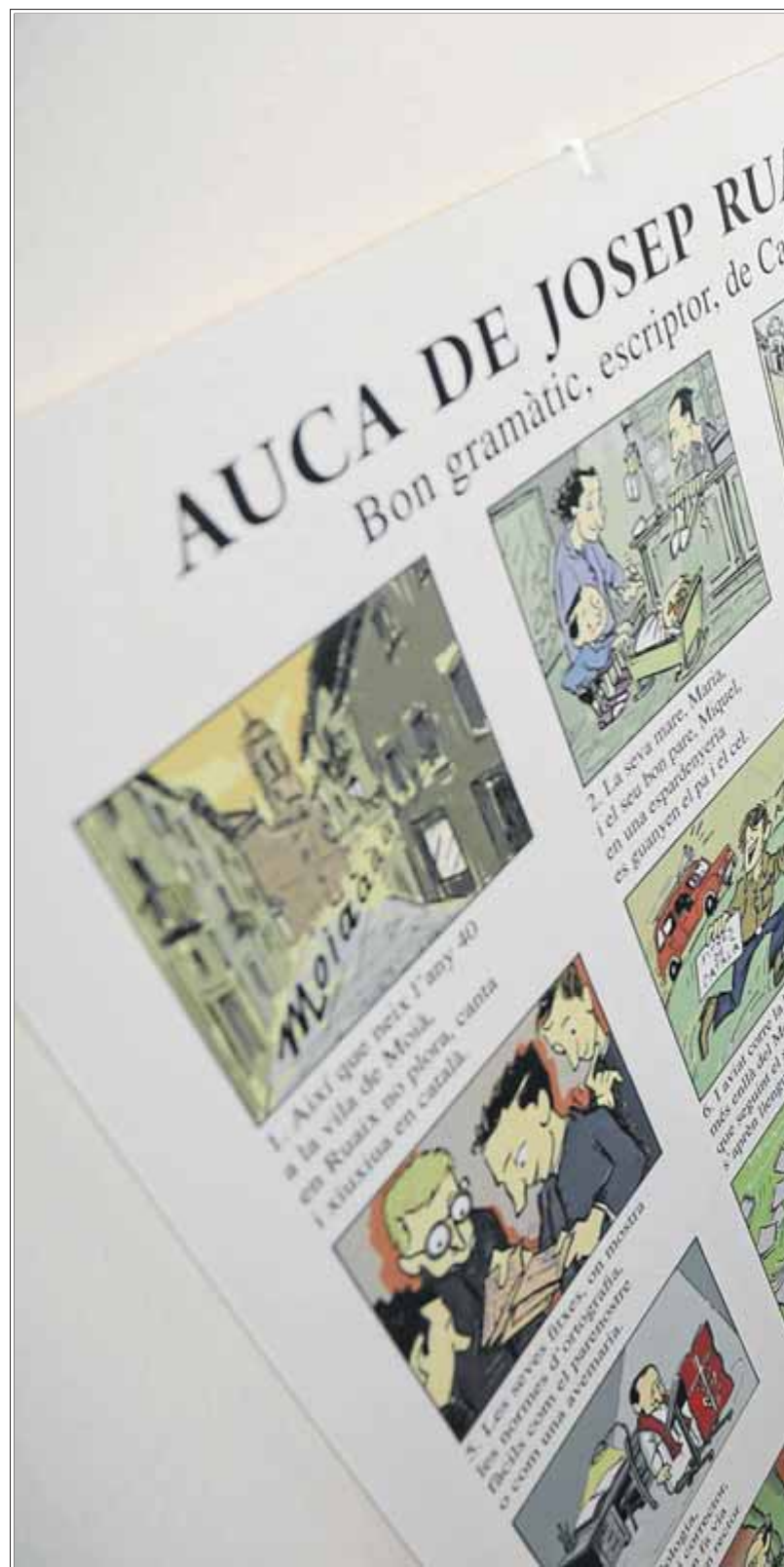
L'anomenen “el gramàtic del poble”. Els seus manuals han ajudat diverses generacions de catalans a aprendre la llengua del país

neguda. Fabra parlava el català i en aquell temps hi havia la diglòssia, que ara també hi és una mica. Segons què es feia en castellà i segons què es feia en català. La conversa normal es feia en català, però quan s'escriu es feia en castellà. Fabra havia d'escriure una carta als seus nebots i va començar a redactar: “*Queridos sobrinos...*”. Aleshores es va aturar i es va preguntar: “Com és que habitualment els dic nebots i aquí els tracto com a *sobrinos*?” I va decidir que a partir d'aquell moment els diria “Estimats nebots”. Com que no havia estudiat el català, estava neguitós per si escriuria bé o no la llengua. Aleshores es va començar a interessar per la part didàctica i científica de la llengua, va cercar material i, com que va veure que el que trobava no li plaïa, va anar estudiant pel seu compte i es va fer una formació personal, tot i que va seguir la carrera d'enginyer. A mi em va

passar una cosa semblant, però en menor mesura. Quan vaig anar al seminari havia d'escriure cartes a la meua família. En aquells moments, la vida ordinària era en català, però la vida acadèmica es feia en castellà. I vaig decidir que volia escriure les cartes a la família en català. Aleshores vivíem interns i ens escrivíem cada setmana amb els familiars. Com que volia fer les cartes ben fetes, vaig començar a informar-me i a consultar alguns llibres que tenia el meu pare i altres. La meua vocació lingüística referent al català em va venir en aquell moment.

I més tard va passar a ensenyar català als seus companys. Com va anar?

Com que em vaig dedicar de ple a això, vaig agafar una certa fama i venia gent a demanar-me que els corregís coses. Va ser llavors quan em vaig veure obligat a ense-

“

Els professors del seminari eren simpatitzants de la causa catalana, però havien de guardar les formes

Josep Ruaix al seu domicili particular, amb dos dels molts reconeixements que ha rebut al llarg de la seva vida. A l'esquerra s'hi pot veure l'auca que van lliurar-li en un acte d'homenatge a la seva vila natal, Moià (Moianès), el 2 de setembre de l'any passat. L'auca té textos de Joan Vilamala i il·lustracions de Toni Donada. A la dreta hi ha el diploma del premi Jaume I d'actuació cívica catalana que va concedir-li la Fundació Jaume I l'any 2001. ANDREU PUIG

“

De tots els títols que he fet, que són més de 60, se n'han divulgat 2.220.000 exemplars

nyar català als meus companys. Quan es va presentar l'ocasió vaig fer un curset per correspondència i em vaig treure el títol de professor de català, que vaig exercir allà al seminari mateix. Per ensenyar català havia de buscar el sistema més útil i barat. Com que tots sabien castellà, no havia d'ensenyar-los què era un adjectiu o un complement directe, per posar un parell d'exemples. Aleshores vaig fer unes fitxes fent un reciclatge de l'ensenyament que ells havien rebut en castellà al que havien de rebre en català, però només agafant aquelles coses que eren diferents o importants. Van tenir èxit i van anar escampant-se. En aquell moment ja es veia que el franquisme s'acabava i que el català es reivindicava.

I com va passar a editar-les?

Doncs perquè s'hi van interessar gent

d'Òmnium Cultural i, després d'ajudar-me a polir-les, les van editar.

I com és que es va permetre això durant el franquisme? No va tenir cap problema amb les autoritats?

En aquells moments, com ja he dit referint-me també al temps de Fabra, l'ambient era diglòssic. Al seminari, es feia tot en català, excepte l'ensenyament reglat, que es feia en castellà o en llatí. Val a dir que hi havia molt contrast entre l'alt clergat i el baix clergat. L'ambient eclesiàstic era privilegiat, perquè com que l'Església era una aliada del règim franquista, hi havia una certa tolerància i no hi havia gaire vigilància. Com he dit, el clergat que estava més a prop del poble no tenia cap problema, almenys en els llocs on jo em movia. En canvi, els bisbes o altres càrrecs de l'església que havien de tractar amb les au-

toritats franquistes havien d'utilitzar el castellà.

Com és que va entrar al seminari? D'on li va venir la vocació sacerdotal?

Primerament hi ha un tema familiar, perquè la meua família era catòlica i practicant. Després, perquè veia els capellans de la meua parròquia. I sobretot d'un d'aquests capellans en vaig quedar molt ben impressionat, perquè el notava molt proper als nois i ens animava a fer música i teatre, va fundar una escolania...

No va tenir cap problema per fer classes de català als seus companys?

Els problemes no venien pel català en si, sinó pel fet que això els distreia de les altres obligacions. Jo feia classes en hores no lectives dedicades a l'esbarjo. Algun superior es queixava que els alumnes ➔

“

Sempre he tingut un pacte amb el Bisbat per combinar la vocació eclesiàstica i l'estudi del català

“

Anar a Roma em va impactar molt perquè aquí encara hi havia dictadura i allà ja hi havia llibertat

no podien anar a fer la visita al Santíssim, per exemple. Però de dificultats més grosses no en vaig trobar. De fet, els professors del seminari eren molt simpatitzants de la causa catalana, però havien de guardar les formes envers les autoritats civils, que ens vigilaven una miqueta.

Més tard va anar a Roma, on va romandre uns sis anys. Què li va quedar d'aquella etapa lluny de l'Espanya franquista?

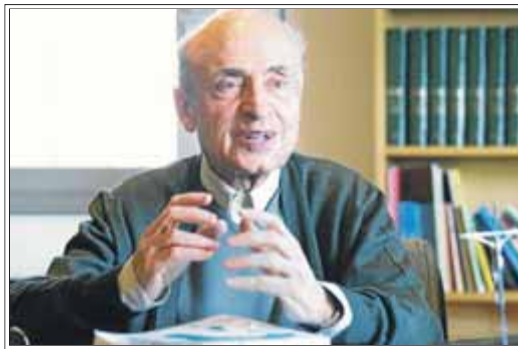
Em va impactar molt perquè aquí encara hi havia dictadura i allà ja hi havia llibertat, manifestacions, la premsa lliure... En l'aspecte acadèmic, vaig poder estudiar a fons, entre altres coses, la llengua que és la mare del català, el llatí, la qual cosa m'ha servit molt. A més a més vaig tenir molt bons professors i contacte amb gent d'altres cultures. L'ambient era molt cosmopolita i el contrast amb l'Espanya d'aleshores era impressionant.

Després va tornar a Catalunya i va reprendre l'activitat del català. Com va anar el procés de convertir el material que tenia en llibres i fitxes?

Primer de tot em feia les fitxes en paper i llavors les posava a la pissarra i els alumnes les copiaven. Després vam passar a fer-les en ciclostil, d'una manera molt elemental. Aquest material, com he dit, va arribar en coneixement de la gent d'Òmnium Cultural, que van creure que podia resultar útil per aprendre català a gent que havien fet la carrera de mestre i que interessava que poguessin ensenyar català. Es necessitaven persones que es reciclessin i aquest meu material va anar molt bé per a aquell objectiu.

En aquell moment, a més, gairebé no devia existir material per aprendre català...

N'hi havia, però era molt antiquat. I, a més

Un home metòdic

Josep Rúaix és un home extremament metòdic. Ell mateix es defineix com “una persona pragmàtica” i reconeix:

“M'agrada que les coses siguin molt útils. Més que mirar el disseny, vull que el llibre faci un bon servei.” De fet, un dels motius que van impulsar-lo a editar el seu propi material va ser precisament la voluntat d'establir els paràmetres i controlar tot el procés, sense interferències ni imposicions de cap mena. Quan es repassa tot el material que ha editat es posa de manifest la seva empremta, tant en allò que fa referència als continguts com al format dels llibres o el material editat. Ens comenta, per exemple, que les *Observacions crítiques* les ha editat en dos volums perquè no pesin tant: “M'agraden els llibres assequibles, que no es facin feixucs i que siguin fàcils d'utilitzar.” I, al mateix temps, sentència: “Quan estàs sotmès a les directrius d'un editor, tot això no ho pots decidir.” Tanmateix, reconeix que aquesta voluntat d'anar per lliure l'ha perjudicat en la mesura que s'ha mantingut “al marge de la universitat i dels cercles més elitistes”, la qual cosa li ha donat “una certa mala fama d'intrús”.

Els llibres Rúaix

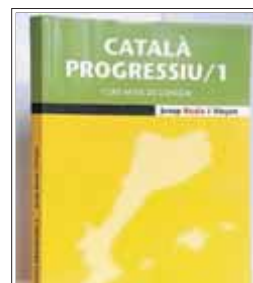
El català en fitxes
(1968) La primera edició data del 1968, però des d'aleshores s'han publicat un munt d'edicions de tot el material, tant de guies com d'exercicis.

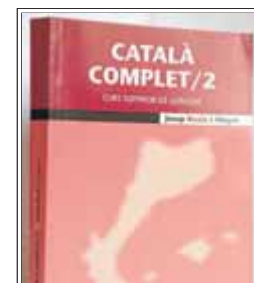
El català (1, 2 i 3)
(1984) Manuals per a l'aprenentatge de la llengua: temes introductoris, fonètica i ortografia (1), morfologia i sintaxi (2) i lèxic i estilística (3).

Català fàcil
(1983) Manual per facilitar l'estudi de la llengua catalana en un nivell bàsic. Té prop de trenta anys i ha tingut una extraordinària difusió.

Català progressiu
(1997) Curs mitjà de llengua. Conté uns temes introductoris i la morfologia. Inclou també una antologia literària d'autors de la Renaixença.

Català complet (1, 2 i 3)
(1997-98) Curs superior de llengua. Conté uns temes introductoris i un tractat de fonètica i ortografia. També incorpora una antologia literària.

Un munt de reconeixements

a més, no tenia aquestes virtualitats que tenia el meu, que era fet expressament per a aquest tipus de persones que tenien una formació castellana i a qui, per tant, no els havies de repetir coses elementals de llengua, sinó que els havies de fer veure només les diferències entre el català i el castellà.

Suposo que l'experiència d'ensenyar català devia ajudar-lo molt a acabar d'adaptar el material.

Era una cosa simultània. Tot ensenyant català veies com havies d'adaptar el material i fent-lo també milloraves en els teus coneixements.

El primer material, 'El català en fitxes' (1968), l'hi va editar Òmnium Cultural a través de l'editorial Spes, però després va passar a editar-lo vostè mateix. Com va anar aquest procés?

Mentre jo era a Roma, Òmnium anava editant aquest material, però em vaig adonar que si volia fer-hi canvis i volia controlar aquest material del principi al final me l'havia d'editar jo. I vaig veure que el principal problema era la distribució. Aleshores havia sortit L'Arc de Berà; vaig parlar amb ells i es van encarregar de la distribució. Una editorial m'hauria condicionat en tot, com ara en el tipus de paper i en el preu, i jo volia fer-ho a la meua manera per tal de ser responsable de tot el procés.

No sé si té controlat tot el material que ha arribar a vendre?

Sí, ho tinc controlat, perquè soc bastant metòdic. En els moments actuals, de tots els títols que he fet, que són més de 60, se n'han divulgat més de 2.220.000 exemplars.

Molt probablement, el millor reconeixement que ha rebut Josep Ruaix han estat les mostres d'agraïment de milers de catalans que han après la llengua pròpia del país a través de les seves fitxes. Però, a més a més d'això, ha rebut un munt de distincions. El 1989 el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya li va atorgar el premi Ramon Fuster i el 1990 l'Ajuntament de Moià li va concedir la medalla d'argent del municipi. L'any 1998 va rebre el premi Bages de Cultura; el 2000, la Creu

Josep Ruaix en el moment de rebre la Creu de Sant Jordi. ARXIU

de Sant Jordi; el 2001, el premi Jaume I d'actuació cívica catalana; el premi Comte Jaume d'Urgell, concedit pel Consell Comarcal de la Noguera (2008), i el premi Compromís, de la JNC del Bages (2010). El darrer premi ha estat el que duu el nom de Martí Gasull (2018) i concedeix la Plataforma per la Llengua.

Déu n'hi do...

Val a dir que n'hi ha de totes les mides i alguns no arriben a llibres, com ara les carpetes d'exercicis i les claus o solucionaris [ens en mostra alguns exemples].

Suposo que és conscient que hi ha milers de persones que han après el català amb el seu material. Què li fa sentir això?

Doncs una profunda satisfacció, perquè he pogut fer un servei al país en un moment clau, el de la transició democràtica.

Deu acumular moltes anècdotes...

Sí. Continuament em trobo persones que em recorden que han après amb les meves fitxes i que fins i tot les conserven. En algun cas, fins i tot em demanen que hi posi una dedicatòria!

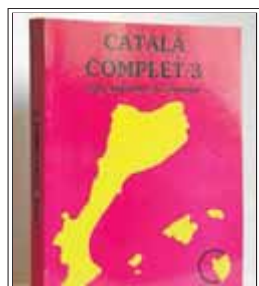
Quan mor Franco i es comença a reconèixer el dret a ensenyar català, com canvia el paper de les seves fitxes?

En els primers anys van fer molt servei, perquè s'havia de fer el reciclatge. Van tenir molta sortida fins als anys noranta. Després, quan l'ensenyament era reglat i hi havia uns programes d'estudi establerts per la Generalitat, van anar sortint llibres de text i tot aquest material meu va restar com a auxiliar o per a adults.

bres de text i tot aquest material meu va restar com a auxiliar o per a adults.

Vostè s'ha fet a si mateix i algú l'ha arribat a acusar d'intrusisme...

Això va ser al principi. Els va semblar que una persona aliena a la universitat no podia fer llibres d'ensenyament. Jo sempre he estat un *freelance*. A més, he tingut una bona entesa amb el meu bisbat per combinar la vocació i l'estudi del català.

Català complet (3) (1997-98) Darrer volum del curs superior de llengua catalana, centrat en el lèxic i l'estilística (art d'expressar-se bé de paraula i per escrit).

Estudis de llengua (2015) Recull ampliat i actualitzat d'una quarantena d'articles publicats per Josep Ruaix i Vinyet a la revista *Llengua Nacional*.

Diccionari de barbarismes (2011) Selecció de la part més important del *Nou diccionari auxiliar*, concretament, del "repertori lexicogràfic d'interferències en el català d'avui".

Nou diccionari auxiliar (2011) Un diccionari que combina un vocabulari de barbarismes i un diccionari de dubtes, incorreccions, preferències i remarques lingüístiques.

Punts conflictius de català (1989) Un esforç de síntesi sobre alguns aspectes de la normativa que han suscitat un ampli debat entre els professionals de la llengua.

“ Continuament em trobo persones que em recorden que han après amb les meves fitxes i que fins i tot les conserven

“ Ara, aquest material ja no té la funció que tenia. El català s'estudia a les escoles normals